

Катарина Карамиджковић
Универзитетска библиотека
у Крагујевцу
kkatarina@kg.ac.rs

014.3Медикус"2000/2007"
050:61МЕДИКУС"2000/2007"

Јелена Владетић
Универзитетска библиотека у Крагујевцу
jvladetic@kg.ac.rs

Прегледни научни рад

ЧАСОПИС *MEDICUS* И РАД НА ЊЕГОВОЈ БИБЛИОГРАФИЈИ (2000–2007)

Сажетак: У првом делу рада представљено је истраживање развоја издаваштва периодике Факултета медицинских наука у Крагујевцу, оснивање и структура часописа *Medicus*, док је у другом делу приказан библиографски поступак, изазови и потешкоће у раду на библиографији овог часописа. Описани су сви напори уложени у стварање једног биомедицинског часописа општег типа и пружен је детаљан увид у проблеме са којима су се ауторке сусреле при изради ове специјалне библиографије. Библиографија часописа *Medicus*, за период од 2000. до 2007. године, значајан је извор података за будућу историографију развоја медицинске науке и струке у Крагујевцу, региону Шумадије и шире.

Кључне речи: часопис *Medicus*, Факултет медицинских наука, Крагујевац, издаваштво, периодика, стручни радови, специјална библиографија.

Увод

Библиографија часописа *Medicus* резултат је једноипогодишњег истраживања и библиографског рада ауторки и представља систематизоване податке о историји издаваштва периодике Факултета медицинских наука у Крагујевцу, у временском распону од 2000. године, када је објављен први број *Medicusa*, до краја 2007, последње године излажења часописа под овим називом.

Медицински факултет у Крагујевцу, као Одељење Медицинског факултета Универзитета у Београду, основан је 9. децембра 1977. године. Након девет година, 29. маја 1986. године, Медицин-

ски факултет у Крагујевцу добија аутономију и постаје самостална високошколска установа.¹ Издавачка делатност Факултета почиње 1979. године издавањем приручника *Кашаболизам лийида* др Душана Костића и реализује се до данас, кроз низ различитих издања. Посебно место у богатој издавачкој продукцији заузима часопис *Medicus* (ISSN² 1450–7994), као стручна и научна медицинска публикација од националног значаја.

Часопис *Medicus* покренут је 19. јула 2000. године као научна публикација Медицинског факултета Универзитета у Крагујевцу и излазио је у континуитету пуних осам година, све до децембра 2007. када је објављен последњи број, штампан почетком 2008. године.³ Један од покретача и главни и одговорни уредник часописа био је проф. др Милован Матовић, специјалиста нуклеарне медицине и универзитетски професор. Важно је напоменути да је у време покретања, и све време постојања часописа, издавач био Медицински факултет у Крагујевцу, који је 30. марта 2012. године, Одлуком Владе Републике Србије,⁴ променио назив у Факултет медицинских наука Универзитета у Крагујевцу.

Објављивање првог броја *Medicusa* био је значајан почетни корак у реализацији идеје да Медицински факултет у Крагујевцу, као угледна високошколска институција, има часопис који ће га на адекватан начин представљати у земљи и свету. Часопис је покренут са амбицијом да постане стално гласило крагујевачког Медицинског факултета и јасном намером да окупи што већи број сарадника, са циљем да једнога дана достигне ниво часописа међународног значаја. Предвиђено је да се објављују два броја

1 Факултет медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, *Историјаји Факултета*, <https://bit.ly/3Ro7mgw> (преузето 25. 2. 2021).

2 Међународни стандардни број серијске публикације (International Standard Serial Number – ISSN).

3 Часопис *Medicus* од априла 2008. године наставља да излази под другим називом *Serbian Journal of Experimental and Clinical Research* (ISSN 1820-8665) који је, према Категоризацији научних часописа за 2022. годину, категорисан као М51 (водећи часопис националног значаја).

4 Влада Републике Србије, *Одлука о иромени назива Медицинској факултету Универзитета у Крагујевцу* бр. 612-2387/2012 од 30. марта 2012. године, <https://bit.ly/485qebg> (преузето 4. 3. 2021).

годишње, по потреби и чешће, а да у складу са савременим трендовима буде публикован и у електронском облику на веб адреси.⁵

Опис и структура часописа *Medicus*

Основна уређивачка концепција часописа била је отвореност за објављивање научних радова из свих области медицинских наука, пре свега биомедицине. Као међународни часопис са рецензијом, *Medicus* је покривао сва поља медицине и сродна истраживања. Теме које су обрађиване и представљене у часопису односиле су се на резултате научних истраживања из области: нуклеарне медицине, радиологије, онкологије, ендокринологије, фармакологије, физиологије, имунологије, алергологије, хематологије, кардиологије, психијатрије, хирургије, гастроентерологије, гинекологије, урологије, дерматовенерологије и других области. Радови су објављивани на српском и енглеском језику, како би се заинтересовао што шири круг аутора и читалаца, а од броја 2/2004. искључиво на енглеском језику. Уредништво *Medicusa* имало је успешну сарадњу са светски признатим ауторима из Пољске, Грчке, Румуније, Америке, Италије, Велике Британије, Индије, Немачке, па је тако у сваком броју часописа пружена могућност заинтересованим сарадницима да дају свој допринос и представе нова научна и стручна сазнања у различитим областима медицине.

Уређивањем часописа *Medicus* бавили су се: главни и одговорни уредник, Уредници/Уредништво, Редакциони одбор и Редакција. Уређивачку политику и доношење одлука пратиле су процедуре којима се настојала осигурати научна веродостојност објављеног садржаја, поверљивост и интегритет аутора, рецензена и поступка рецензије, заштита права пацијената на приватност, као и откривање сукоба интереса. Главни и одговорни уредник проф. др Милован Матовић имао је пуну академску слободу и ауторитет у одређивању коначног садржаја *Medicusa*, према својој научној, професионалној и етичкој процени. Поред главног и одговорног уредника, значајну улогу у доношењу одлуке о томе

5 Medicinski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, *Medicus – Journal of Medical Faculty University of Kragujevac*, <https://bit.ly/3GPE4T1> (преузето 15. 2. 2020).

који ће рукописи бити објављени имало је Уредништво. Током осам година излажења 26 истакнутих стручњака учествовало је у раду Уредништва. Већину су чинили универзитетски професори и истраживачи факултета и института у земљи, али и научници из иностранства, Европе, Азије, Америке. Поједини чланови Уредништва смењивали су се, док је четворо професора било присутно све време излажења часописа, а то су: проф. др Небојша Арсенијевић, проф. др Зоран Матовић, проф. др Слободан Јанковић и проф. др Зорица Лазић, сви са Медицинског факултета Универзитета у Крагујевцу. Добро осмишљеном уређивачком политиком поједини бројеви добијали су тематске целине, које су уређивали и гости уредници: проф. др Владимир Јаковљевић (по. 2/2000, по. 2/2005), проф. др Љиљана Мијатовић Теодоровић (по. 1/2001) и проф. др Снежана Живанчевић Симоновић (по. 1/2001, suppl. 1/2001).

Од великог значаја за квалитет часописа *Medicus* био је и Редакциони одбор, састављен од еминентних стручњака, компетентних за поједине научне области, што је представљало гаранцију да ће рецензија радова бити објективна, стручна и адекватна. Како је циљ сваке рецензије пружање помоћи уредницима у доношењу одлуке о томе да ли ће рад бити прихваћен за објављивање или не, као и побољшање квалитета радова, кроз процес комуникације са ауторима, на рецензији сваког рукописа радила су по два рецензента, а уколико би њихова мишљења била супротстављена ангажован је и трећи рецензент. У Редакцији *Medicusa*, током осам година, учествовало је 17 сарадника који су били задужени за прикупљање, сређивање, припрему рукописа за штампу, превођење на енглески језик, језичко, стилско и правописно уједначавање радова, као и графичко обликовање, односно прелом текста. Сви сарадници били су запослени на адреси *Medicusa*.

Све време излажења, часопис је финансијски подржало Министарство за науку, технологију и развој РС, а током 2002. године и Савезни секретаријат за развој и науку СР Југославије. *Medicus* је излазио најмање два пута годишње, тј. шестомесечно у тиражу од 200 (по. 1/2000 – по. 1/2004) до 250 (по. 2/2004 – по. 4/2007) примерака. Периодичност излажења часописа током

година мењала се. Од броја 1/2000. до броја 2/2004. године излазио је два пута годишње, са Додацима (Суплементима) 2000, 2001. и 2003. године. Од броја 1/2005. до броја 3/2006. године три пута годишње, а у последњој години излажења (2007) изашла су чак четири броја. Поједини бројеви и Додаци били су тематски и посвећени значајним јубилејима и конгресима, који су се углавном одржавали у Крагујевцу.

Током осам година излажења часописа *Medicus* (2000–2007) објављено је укупно 240 радова (саставних делова) класификованих по типологији. Структуру радова чинили су: уводници, оригинални научни радови, кратка или претходна саопштења, прегледни радови, стручни радови, прикази случајева, радови из клиничке праксе, евалуације научних метода, извештаји са конгреса и симпозијума, прикази књига, прилози из историје медицине, In memoriam, интервјуи, писма уреднику, најаве догађаја. Сваки рад имао је упоредни стварни наслов на енглеском или српском језику, као и сажетак са кључним речима на оба језика. Изнад сваког наслова налазила се типологија чланка, УДК број, као и подаци о години, годишту, броју часописа и броју страна, тј. нумерацији прилога. На крају сваког рада налазио се списак коришћене литературе. Већина радова садржала је табеле, графиконе и илустрације, којима је текст визуелно употпуњен. Према Инструкцијама ауторима, рукописи су припремани у складу са *Јединственим захтевима за рукописе који се подносе биомедицинским часописима* (Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals), које је препоручило Међународно удружење уредника медицинских часописа (International Committee of Medical Journal Editors). Највећи број чланака (191) може се наћи у електронском облику, у PDF формату, на веб адреси часописа *Medicus*,⁶ док 49 радова још увек немају своју електронску верзију, па остаје на издавачу да процес скенирања и дигитализације заврши до краја.

Часопис *Medicus* од броја 1/2002. године индексиран је у домаћој бази научних публикација из области биомедицине, *Biomedicina Serbica* и категорисан је као часопис од националног значаја. Од броја 2/2002. године прихваћен је за индексирање у

6 Medicinski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, *Medicus – Journal of Medical Faculty University of Kragujevac*, <https://bit.ly/3GPE4T1> (преузето 15. 2. 2020).

угледној светској бази BioMedWorld, која је у то време обухватала више од пет хиљада публикација из области биомедицине. Од броја 2/2003. године *Medicus* и његов главни и одговорни уредник проф. др Милован Матовић, постали су чланови Међународног удружења уредника медицинских часописа – WAME (World Association of Medical Editors), а од броја 1/2006. године и чланови Одбора за етику публикација – COPE (Committee on Publication Ethics). Од броја 1/2005. године *Medicus* је прихваћен за индексирање у две интернационалне библиографске базе података – EMBASE/Excerpta Medica (Elsevier Bibliographic Databases) и Index Copernicus⁷ (IC), а од броја 2/2007. године *Medicus* је прикључен Конзорцијуму библиотека Србије за обједињену набавку – KoBSON (Consortium of Serbian Libraries for Coordinated Purchase) и индексиран је у Српском цитатном индексу – SCIndeks (Serbian Citation Index).⁸

Часопис *Medicus* и појава новог типа коронавируса

Пратећи актуелна дешавања у свету, у различитим областима биомедицине, многи радови били су посвећени још увек недовољно истраженим темама. Тако је 2003. годину обележила велика борба човечанства против новог медицинског ентитета названог SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome). Иза овог типично англосаксонског назива крила се озбиљна, у великом броју случајева, смртоносна болест респираторног система. На опасност новог типа коронавируса, узрочника SARS-а, указала је Светска здравствена организација (World Health Organization) 16. априла 2003. године. Уводну реч броја 1/2003. године проф. др Милован Матовић посветио је бројним недоумицама управо на ову тему: Да ли је узрочник ове болести „побегао” из неке лабораторије и хоће ли и он показати многа лица попут узрочника AIDS-а? Како ћемо се најефикасније борити против њега? Можемо ли очекивати да ћемо и ову болест заборавити попут

7 У броју 1/2007. године у *Уводној речи* проф. др Милован Матовић истакао је да је стварна вредност *Medicus* у Index Copernicus бази 5.38, што је у то време био изузетно добар резултат.

8 *Medicus: časopis Medicinskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu*, <https://bit.ly/3RPfFmP> (приступљено 15. 2. 2020).

дечје парализе, великих богиња и неких других, захваљујући ефикасној вакцини?⁹ Професор Матовић се надао да ћемо одговоре на постављена питања добити што пре, али ни 20 година касније, са кулминацијом Ковида-19, светском пандемијом, бројним истраживањима и студијама на ову тему, поуздане одговоре нисмо добили.

Методологија израде библиографије часописа *Medicus*

Поступак израде библиографије часописа *Medicus* захтевао је озбиљан, одговоран и дуготрајан рад библиотекара-библиографа у више фаза, од којих је најдуже трајала фаза стручне редакције и креирања библиографских и нормативних записа у програмском пакету COBISS3. Озбиљне потешкоће у изради библиографије наступиле су због недостатка свих бројева часописа у фонду Универзитетске библиотеке у Крагујевцу, пандемије Ковида-19 и увођења Нормативне базе аутора CONOR.SR,¹⁰ као обавезног дела библиографског описа, што је подразумевало креирање нормативних записа за 432 аутора, колико их је укупно објавило радове на страницама *Medicusa*.

Данас је, захваљујући интернету, релативно лако доћи до биографских података и листе референци универзитетских професора који су у радном односу, јер већина факултета има детаљно уређене веб-сајтове. Међутим, проблеми настају приликом креирања нормативних записа за докторе медицине који никада нису радили на факултету, за професоре или истраживаче који су у пензији, за стране ауторе, а посебно за оне ауторе који су у међувремену преминули. У тим случајевима потрага за биографским подацима претвара се у веома компликован и захтеван задатак, који се често граничио са „немогућом мисијом”. Сада се јасно може видети колико је *In metogiam*, у већини случајева, неоправдано искључиван из библиографске обраде. Без обзира на његову дужину, свакако би био драгоцен извор података за све

9 Milovan Matović, „Reč glavnog urednika”, *Medicus: časopis Medicinskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu* Vol. 4, no. 1 (april 2003): [3].

10 Нормативна датотека личних имена и назива корпорација (Authority files of personal and corporate names).

нас који радимо у CONOR.SR бази. Питање које се само по себи намеће је и то да ли по *Закону о заштити података о личности*¹¹ библиотекарима имају право да траже од установа, у којима су аутори претходно радили, податке о годинама рођења или смрти!?

Озбиљан проблем био је и велики број погрешно унетих година рођења аутора у библиографским записима, јер се такве грешке преносе и умножавају у нормативним записима, што доводи до стварања бројних дупликата, па чак и трипликата за једног истог аутора. Једном направљена грешка преноси се из записа у запис и из базе у базу. Код аутора са истим именом и презименом било је, нажалост, и погрешно везаних радова. Посебно деликатну ситуацију стварају ауторке, које су објављивале радове са девојачким и венчаним презименом. Уколико ауторка у својој биографији нема комплетну листу референци са оба презимена, тешко је утврдити да ли је у питању иста особа и тада неминовно долази до креирања дупликата у CONOR.SR бази. Ово су само неки од проблема који су умногоме успорили и знатно отежали наш рад.

Библиографија часописа *Medicus* израђена је сортирањем редигованих библиографских записа из локалне електронске базе података Универзитетске библиотеке у Крагујевцу, у формату COMARC/B.¹² Наравно, сваки број часописа и сваки његов саставни део (чланак) каталожки су обрађени *de visu* и према важећим ISBD(CR)¹³ и ISBD(CP)¹⁴ стандардима. Самим тим библиографија *Medicusa* је специјална библиографија, јер обухвата прилоге у оквиру једног (одређеног) часописа, такође је и исцрпна (обухвата целокупну продукцију) и аналитичка, с обзиром на то да садржи прилоге из једне периодичне публикације.

Библиографија садржи укупно 240 библиографских јединица (чланака), распоређених у 23 броја часописа. Структуру

11 *Службени гласник РС*, бр. 87/2018.

12 Формат за библиографске податке.

13 Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора (International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources).

14 Међународни стандардни библиографски опис саставних делова (International Standard Bibliographic Description of Component Parts), <https://bit.ly/47dfN3X> (преузето 10. 2. 2020).

обрађених чланака чине: научни радови (114), стручни радови (57), извештаји са конгреса (25), прикази књига (9), уводници уредника (6), *In memoriam* (3), интервјуи (1) и други саставни делови (25). Поред 240 прилога обухваћених библиографијом, објављени су и многобројни уреднички или неауторизовани текстови различитих врста, као што су: вести, најаве, исправке, поруке сарадницима или читаоцима, писма уреднику, одговори уредника или уредништва, кореспонденција са другим часописима, обавештења о претплати итд.

Ради боље информативности и прегледности, библиографска грађа часописа *Medicus* разврстана је хронолошки, према редоследу објављивања прилога. Опредељење за хронолошки приступ у навођењу библиографских јединица омогућава да се из ове библиографије стекне потпуни увид у уређивачку концепцију часописа, у тематику описаних бројева, у индивидуалне доприносе појединих аутора, као и да се донесу закључци о променама у биомедицинској тематици и терминологији током наведеног периода. Библиографске јединице садрже све релевантне податке о прилозима, а то су: ауторска или стварна одредница, наслов и упоредни стварни наслов на енглеском или српском језику, волумен (годиште), број часописа, година издавања, нумерација одређеног прилога и ID број, јединствен за сваку библиографску јединицу у COBISS.SR систему.

Од броја 1/2000. године *Medicus* је штампан латиничним писмом на српском и енглеском језику, а од броја 2/2004. године искључиво на енглеском језику, како би био доступан што ширем кругу заинтересованих аутора и читалаца. Управо због ове чињенице, при састављању библиографије часописа *Medicus* определили смо се за поштовање писма изворника, дакле, за латиницу. Имена српских и страних аутора, изворно писана латиницом, наведена су у одредници у њиховом етимолошком облику, док је код грчких аутора у одредници примењена транслитерација (Γραμματικός, Φίλιππος – Grammatikós, Philíppos).

Сумарном прегледу и функционалности библиографије доприносе различити регистри: Ауторски регистар са 432 аутора прилога (392 чине домаћи аутори, а 40 страни), Регистар наслова на српском и енглеском језику и Предметни регистар, који омо-

гућава истраживачима да лакше дођу до чланака који се баве истом тематиком. Сви регистри уређени су абecedно.

Закључак

Библиографија часописа *Medicus* у пуном светлу приказује све напоре који су уложени у стварање часописа и пружа детаљан увид у све теме којима су се аутори чланака бавили, у периоду од 2000. до краја 2007. године. Мноштво и разноврсност тема говоре у прилог преданог рада и високог нивоа свести свих оних који су себе уткали у припремање и објављивање овог часописа.

Највећи значај ове библиографије огледа се у презентовању и трајном чувању информација о историји издаваштва периодике Факултета медицинских наука у Крагујевцу, односно у сумирању библиографских података у једном делу, које као секундарна публикација омогућава трајно чување примарне публикације. Такође, библиографија часописа *Medicus* значајан је извор података за будућу историографију развоја медицинске науке и струке у Крагујевцу и региону Шумадије и представља неопходну и праву полазну тачку за темељно, аргументовано и критичко вредновање доприноса часописа *Medicus* биомедицинским наукама у протеклом периоду.

Идеја ауторки била је да се широј јавности представи издаваштво Факултета медицинских наука у Крагујевцу, посебно серијских публикација и да се научноистраживачка достигнућа приказана у часопису трајно сачувају. На издавачу, Факултету медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, остаје да настави оно што је започето у претходној деценији и да одржи квалитет објављених радова у наставку *Medicusa*, часопису *Serbian Journal of Experimental and Clinical Research*.¹⁵

15 Часопис SJECD (ISSN 1820-8665), као водећи часопис националног значаја (M51), излази тромесечно, у просеку четири пута годишње. У периоду од априла 2008. до септембра 2022. године каталoшки је обрађено 550 библиографских јединица у Узајамној електронској бази COBISS.SR.

Литература

1. Библиографија Србије. Чланци и прилози у серијским публикацијама. Серија Б, Природне, примењене, медицинске и техничке науке. Библиографска база података. Београд: Народна библиотека Србије, 2003-. <https://bit.ly/3ТуКуО2> (преузето 22. 2. 2020).
2. Влада Републике Србије. Одлука о промени назива Медицинског факултета Универзитета у Крагујевцу бр. 612-2387/2012 од 30. марта 2012. године. <https://bit.ly/485qebg> (преузето 4. 3. 2021).
3. International Federation of Library Associations and Institutions. *Guidelines for the application of the ISBDs to the description of Component Parts*. Washington: Cataloging Directorate, Library of Congress, 2003. <https://bit.ly/47dfN3X> (преузето 10. 2. 2020).
4. ISBD(CR): Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација и других континуираних извора: прерађено издање ISBD(S) Међународни стандардни библиографски опис серијских публикација, прир. Међународна федерација библиотечких удружења и институција, прев. Биљана Илић. Београд: Народна библиотека Србије, 2004.
5. Matović, Milovan. „Reč glavnog urednika”. *Medicus: časopis Medicinskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu* Vol. 4, no. 1 (april 2003): [3].
6. Medicinski fakultet Univerziteta u Kragujevcu. *Medicus – Journal of Medical Faculty University of Kragujevac*. <https://bit.ly/3GPE4T1> (преузето 15. 2. 2020).
7. Факултет медицинских наука Универзитета у Крагујевцу. *Историјаи Факултета*. <https://bit.ly/3Ro7mgw> (преузето 25. 2. 2021).

***Medicus* Journal and the Creation of Its Bibliography (2000–2007)**

Summary: In the first part of the paper, the research on the development of periodical publishing by the Faculty of Medical Sciences in Kragujevac, as well as the establishment and structure of the *Medicus* journal are presented. In the second part, the bibliographic procedure, challenges, and difficulties in the creation of the bibliography of this journal are given. In sum, the paper describes all the efforts invested in creating a biomedical journal of a general type and provides a detailed insight into all the problems the authors encountered in the process of creating this special bibliography. With its bibliography for the period from 2000 to 2007, the *Medicus* journal is a significant source of data for the future historiography of the development of medical science and profession in Kragujevac, Šumadija region, and beyond.

Keywords: *Medicus* journal, Faculty of Medical Sciences, Kragujevac, publishing, periodicals, scientific articles, special bibliography.

Примљен рукојис 2. 6. 2023.

Исјравке рукојиса 5. 9. 2023.

Прихваћен за објављивање 12. 9. 2023.